

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Adam Roch (przewodniczący)

SSN Paweł Kołodziejski

SSN Marek Motuk (sprawozdawca)

po rozpoznaniu w Izbie Karnej

na posiedzeniu w dniu 7 grudnia 2023 r. w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

sprawy **R. D.**

skazanego z art. 209 § 1 k.k.

z powodu kasacji wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść

od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku

z dnia 10 listopada 2022 r., sygn. akt XIII K 788/22

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Rejonowemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 10 listopada 2022 r., sygn. akt XIII K 788/22, uznał oskarżonego R. D. za winnego tego, że „w okresie od 1 marca 2011 r. do 19 grudnia 2011 r., od 20 kwietnia 2014 r. do 6 października 2015 r. oraz od 18 września 2017 r. do 3 listopada 2020 r. w B. uporczywie uchylał się od wykonywania ciążącego na nim obowiązku alimentacyjnego względem małoletnich dzieci M. F. i D. F., określonego co do wysokości w ugodzie zawartej przed Sądem Rejonowym w B. w dniu 25 lutego 2011 r. w sprawie o sygn. akt IV RC [...] oraz w

wyroku Sądu Rejonowego w B. z dnia 21 maja 2014 r. w sprawie o sygn. akt IV RC [...] poprzez niełożenie na ich utrzymanie, przy czym łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych”, tj. popełnienia czynu z art. 209 § 1 k.k., za co – na podstawie art. 209 § 1 k.k. – skazał ponoszenia kosztów sądowych w sprawie (pkt II).

Przedmiotowe orzeczenie nie zostało zaskarżone przez żadną ze stron i uprawomocniło się w dniu 18 listopada 2022 r. (k. 272 akt o sygn. XIII K 788/22).

W dniu 4 października 2023 r. (data prezentaty) kasację od ww. wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku wniósł Prokurator Generalny, zaskarżając to orzeczenie w całości, na niekorzyść R. D.

Skarżący zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. i art. 366 § 1 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. oraz art. 410 k.p.k., polegające na zaniechaniu wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy, dotyczących uprzedniej karalności oskarżonego oraz nienależytym uwzględnieniu, wynikających z ujawnionego na rozprawie materiału dowodowego, okoliczności związanych z odbywaniem przez oskarżonego w okresach: od 21 grudnia 2011 r. do 19 kwietnia 2014 r. oraz od 7 października 2015 r. do 17 września 2017 r. kar pozbawienia wolności i nierozważeniu ich w aspekcie realizacji znamion występku niealimentacji, w wyniku czego - również z rażącą obrazą prawa materialnego, tj. art. 11 § 1 k.k. - doszło do wadliwego określenia w wyroku granic czasowych przypisanego R. D. czynu zabronionego i skazania go za cały zarzucany mu aktem oskarżenia czyn z art. 209 § 1 k.k., popełniony w okresach: od 1 marca 2011 r. do 19 grudnia 2011 r., od 20 kwietnia 2014 r. do 6 października 2015 r. oraz od 18 września 2017 r. do 3 listopada 2020 r., podczas gdy za występki z art. 209 § 1a k.k., popełniony na szkodę tych samych małoletnich pokrzywdzonych, zamykający się w granicach od 10 grudnia 2018 r. do 3 listopada 2020 r., wymieniony został już uprzednio prawomocnie skazany wyrokiem Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 8 września 2022 r., sygn. akt III K [...], a nadto odstąpienia od potraktowania opisanych zachowań oskarżonego jako trzech odrębnych czynów, gdzie w odniesieniu do występku popełnionego w okresie od 1 marca 2011 r. do 19 grudnia 2011 r. - z racji wszczęcia

dochodzenia w sprawie w dniu 2 kwietnia 2018 r. - sąd winien był uznać, że nastąpiło, określone w art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k., przedawnienie karalności czyn.

Podnosząc powyższe, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniesiona kasacja jest oczywiście zasadna, dlatego została uwzględniona na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

Rację ma skarżący, że Sąd Rejonowy w Białymstoku dopuścił się rażącego naruszenia przepisów o charakterze procesowym, a w szczególności art. 366 § 1 k.p.k., które miało istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku. W konsekwencji tego uchybienia doszło bowiem do dwukrotnego skazania R. D. za ten sam fragment czynu zabronionego, polegającego na uchylaniu się od wykonania obowiązku alimentacyjnego względem tych samych osób uprawnionych, do czego doszło w okresie od 10 grudnia 2018 r. do 3 listopada 2020 r.

Bezsporna pozostaje bowiem okoliczność, że w zaistniałym układzie procesowym w dniu wydania zaskarżonego wyroku, tj. 10 listopada 2022 r., w obrocie prawnym funkcjonował już prawomocny (od 16 września 2022 r.) wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 8 września 2022 r. (sygn. akt III K [...]), w którym R. D. został skazany za przestępstwo niealimentacji z art. 209 § 1a k.k. – popełnione w okresie **od 10 grudnia 2018 r. do 3 listopada 2020 r.** – na karę 3 miesięcy pozbawienia wolności. Pokrzywdzonymi tym czynem – podobnie jak w niniejszej sprawie (sygn. akt XIII K [...]) – byli M. F. i D. F., uprawnieni do świadczenia alimentacyjnego określonego co do wysokości w ugodzie zawartej przed Sądem Rejonowym w Białymstoku z dnia 25 lutego 2011 r. (sygn. akt IV RC [...]) oraz w wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 21 maja 2014 r. (sygn. akt IV RC [...]).

Analiza przedstawionej sytuacji prawnej R. D. prowadzi do oczywistego wniosku, że okres uchylania się od świadczeń alimentacyjnych, przypisany mu na mocy kolejnego z wydanych wyroków, tj. orzeczenia zaskarżonego kasacją – na przestrzeni od 10 grudnia 2018 r. do 3 listopada 2020 r. – został już w całości objęty skazaniem w sprawie rozpoznawanej poprzednio i prawomocnie zakończonej, o

czym świadczy treść ww. wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 8 września 2022 r., sygn. akt III K [...].

W kontekście ujawnionej problematyki prawidłowa jest ocena skarżącego, że wskazana sytuacja procesowa – w przypadku wieloczynowego przestępstwa niealimentacji – nie skutkuje jednocześnie zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej w postaci powagi rzeczy osądzonej. W orzecznictwie ugruntowany jest bowiem pogląd, że przeszkoda procesowa z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. zachodzi w tej sytuacji wyłącznie wtedy, gdy okresy obu przypisanych oskarżonemu czynów pokrywają się ze sobą i są identyczne, względnie gdy okres ustalony w sprawie następnej został w całości objęty skazaniem w sprawie rozpoznawanej poprzednio, prawomocnie już zakończonej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 lutego 2021 r., IV KK 186/20, Lex nr 3174817; z dnia 9 sierpnia 2017 r., II KK 222/17, Lex nr 2337346; z dnia 17 listopada 2004 r., V KK 272/04, Lex nr 163223). Taki zaś przypadek w sprawie R. D. nie zachodzi, bowiem zaskarżony kasacją wyrok (wydany później) obejmował nadto również inne okresy niealimentacji, tj. od 1 marca 2011 r. do 19 grudnia 2011 r., od 20 kwietnia 2014 r. do 6 października 2015 r. oraz od 18 września 2017 r. do 9 grudnia 2018 r., które rzecz jasna mogły stanowić materię wyroku skazującego. W wypadku przestępstw wieloczynowych, do których należy występki z art. 209 § 1 k.k., nie ma stanu rzeczy osądzonej, jeśli uprzednie prawomocne skazanie dotyczy tylko fragmentu zarzuconego później czynu. Uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego w okresie nieobjętym prawomocnym skazaniem jest już nowym czynem przestępnym, pociągającym dalszą odpowiedzialność karną, przy czym granice czasowe kolejnego przestępstwa powinny być dokładnie określone, z uwzględnieniem treści poprzedniego wyroku skazującego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2002 r., V KK 10/02, Lex nr 53910).

W konsekwencji powyższego wyводу należy stwierdzić, że choć nie doszło w tym przypadku do obrazy art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k., gdyż czasookres przypisanego czynu został w wyroku wskazany, to jednak został on przez sąd rejonowy ustalony wadliwie na skutek niewyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy, w tym przypadku odnoszących się do uprzedniej karalności R. D., a zatem był wynikiem niezastosowania dyspozycji zawartej w art. 366 § 1 k.p.k. Sąd *meriti* zaniechał

aktualizacji i weryfikacji danych na temat karalności oskarżonego w dniu wyrokowania, tj. 10 listopada 2022 r., kiedy to wyrok ze sprawy o sygn. III K [...] (wydany *notabene* przez ten sam sąd nieco ponad dwa miesiące wcześniej) był już prawomocny. Jak trafnie zauważył autor kasacji, w tym aspekcie sąd rejonowy poprzestał na jednokrotnym uzyskaniu Informacji z Krajowego Rejestru Karnego, która wygenerowana została w dniu 21 lipca 2022 r. (k.250-253 akt o sygn. XIII K 788/22). Nie mógł tym samym odnotować, że sytuacja prawna skazanego w dniu wyrokowania uległa zmianie i w aktualnym na ten czas kształcie miała *de facto* istotny wpływ na treść zaskarżonego rozstrzygnięcia.

Jednocześnie nie można odmówić racji Prokuratorowi Generalnemu, że zaskarżony wyrok zapadł również z rażącą obrazą art. 11 § 1 k.k., z uwagi na potraktowanie zachowania skazanego, którego dopuścił się w okresach wyszczególnionych w wyroku, jako jednego czynu z art. 209 § 1 k.k.

Autor kasacji w tym kontekście wskazał, że zgromadzony materiał dowodowy w postaci informacji z systemu NOE-SAD (k.248v. akt o sygn. XIII K 788/22) oraz danych z Krajowego Rejestru Karnego (k.250-253 akt jw.), a także notatki urzędowej (k.23 akt jw.) – wskazuje, że R. D. w okresach: od grudnia 2011 r. do kwietnia 2014 r. (tj. przez około 2 lata i 4 miesiące) oraz od października 2015 r. do września 2017 r. (tj. przez około 1 rok i 11 miesięcy) – a zatem w odcinakach czasu oddzielających ustalone w zaskarżonym wyroku okresy niealimentacji – odbywał kary pozbawienia wolności. Generalnie przyjmuje się, że okoliczność osadzenia w celu wykonania kary izolacyjnej, wobec niemożności uzyskiwania przez zobowiązanego dochodów w tym czasie, uniemożliwia realizację obowiązku alimentacyjnego, stąd nie można było uznać, że w okresie przebywania w jednostce penitencjarnej zobowiązany uchylał się od uiszczania świadczeń bezprawnie. Słusznie skarżący w tych realiach zwrócił uwagę na trafnie sformułowany w orzecznictwie i zasługujący na akceptację pogląd, że: *„przestępstwo z art. 209 § 1 k.k. jest wprawdzie przestępstwem trwałym, ale nie sposób uznać, w sytuacji, gdy nie została przyjęta konstrukcja z art. 12 k.k., że odbywanie przez okres 6 miesięcy kary pozbawienia wolności nie stanowiło przeszkody do przyjęcia, iż nieuiszczanie rat alimentacyjnych przed odbyciem tej kary, jak i po jej odbyciu, oczywiście przy wykazaniu wszystkich podmiotowych elementów tego przestępstwa, może stanowić jeden czyn zabroniony, a więc i jedno*

przestępstwo niealimentacji” (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2010 r., V KK 74/10, LEX nr 584784). Skoro zatem w niniejszej sprawie skazany dwukrotnie – raz przez ponad dwa lata, drugi raz przez prawie dwa lata – odbywał karę pozbawienia wolności, to sąd *meriti* powinien był zrewidować przyjętą w akcie oskarżenia jedności czynu i rozważyć koncepcję wielości przestępstw pozostających w zbiegu realnym, względnie zastosować instytucję przewidzianą w art. 91 § 1 k.k., aczkolwiek ta ostatnia możliwość, z uwagi na znaczne okresy przerw, nie wydaje się zasadna (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., III KK 414/14, LEX nr 1665592). Skarżący trafnie więc wskazał, że zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego, należałoby przyjąć, iż R. D. dopuścił się nie jednego, lecz trzech występków niealimentacji, oddzielonych odpowiednio pobytami w zakładzie karnym, przy czym ustalenia czasokresu trzeciego z czynów trzeba by dokonać z uwzględnieniem treści wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 8 września 2022 r. (sygn. akt III K [...]).

Słusznie zauważył też Prokurator Generalny, że przyjęcie koncepcji wielości przestępstw powinno być związane z oceną tych czynów przez pryzmat instytucji przedawnienia ich karalności, szczególnie w odniesieniu do niealimentacji, której R. D. – jak ustalono – dopuścił się w okresie od marca 2011 r. do grudnia 2011 r. Należy tu podkreślić, że dochodzenie w tym przedmiocie zostało wszczęte w dniu 2 kwietnia 2018 r. (k.21 akt o sygn. XIII K [...]), a więc po upływie terminu określonego w art. 101 § 1 pkt 4 k.k.

Reasumując tę część rozważań, należy skonstatować, że w niniejszej sprawie błędne było przyjęcie, że R. D. popełnił jeden czyn rozciągnięty w czasie na wszystkie jednostkowe działania, co prowadziło do rażącego naruszenia art. 11 § 1 k.k. Niewątpliwie przyjęcie, że oskarżony popełnił kilka przestępstw pozostających w zbiegu realnym, w miejsce jednego dotychczas przypisanego mu przestępstwa, jest działaniem na jego niekorzyść, a zatem kierunek kasacji wniesionej w niniejszej sprawie został określony prawidłowo. Oceny tej nie zmienia fakt, że pierwszy z tych czynów dotknięty jest negatywną przesłanką procesową z art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k., a czasokres popełnienia ostatniego z tych czynów winien ulec skróceniu wobec wcześniej wydanego i uprawomocnionego wyroku skazującego co do przestępstwa niealimentacji popełnionego na szkodę tych samych pokrzywdzonych.

Zdiagnozowane uchybienia musiały zatem skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy sądowi rejonowemu do ponownego rozpoznania, w toku którego sąd ten, uwzględniając wyżej poczynione uwagi, dokona zmiany opisu czynu zarzucanego oskarżonemu, dzieląc go na trzy odrębne czyny, nadto dokładnie określi czas popełnienia tych czynów (szczegółowo ustalając pobyty oskarżonego w izolacji penitencjarnej), a także oceni kwestię przedawnienia ich karalności. Jednocześnie przy ustalaniu granic czasowych ostatniego z tych zachowań, sąd *meriti* powinien uwzględnić treść poprzedniego wyroku skazującego, tj. wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 8 września 2022 r. (sygn. akt III K [...]). Oczywiście jest również to, że sąd rejonowy przy ponownym rozpoznaniu sprawy będzie mieć na uwadze zmiany nowelizacyjne odnoszące się do art. 209 k.k.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w wyroku.

[ał]